

Sihiasetus Nõukogude Eesti kooli- ja
haridussüsteemis.

EESTI PEDAGOOGIKA
ARHIIVMUSEUM
FOND K 13263
P 210

Sissejuhatus.

Eesti Vabariigi sattumisega Nõukogude Liidu teiskordse okupatsiooni alla 1944 lülitati ka Eesti kooli- ja haridussüsteem Nõukogude Liidus kehtiva kooli- ja haridussüsteemi raamidesse. Võrdlemisi lühikese aja jooksul teostatud põhjalik ümberkorraldus haaras kogu kooli- ja haridussüsteemi sisemise ja välimise ehituse, s.o. õppekavad, õppeviisid ja kooliõpikud kaasa arvatud.

Koolisüsteemi ulatuse osas tehti Eestile ja teistele Balti riikidele mõned väikesed erandid. Teatavasti kehtib Nõukogude Venes juba kauemat aega 10-aastane koolisüsteem, millesse esialgse korra järele põimiti 4-klassiline algkool, millele 3 klassi juurdelisamisega saadi 7-klassiline mittetäielik keskkool ja sellele järgnes 3 keskkooli klassi. Need kõik kokku kujundasid 10-klassilise täieliku keskkooli. See moodustaski Nõukogude koolisüsteemi üldharidusliku osa tüve, mille lõpetamise järele avanesid teed kõrgemaisse õppeasutustesse.

Eestile, Lätile ja Leedule tehti erand ja lubati neile kolme keskkooliklassi asemele 4, s.o. küpsustunnis saavutati seal pärast 11-aastase koolikursuse lõpetamist. See vastutulek oli tingitud ainuüksi vene keele parema oskuse saavutamiseks. Kogu Nõukogude Vene koolisüsteemi põhjaliku ümberkorraldamisega, millega alustati 1959.a. ja mis haarab ka Nõukogude Eesti koolisüsteemi, on ka Nõukogude+Eesti senine koolisüsteem segipaiskumas, kuid esialgu on veel keskkooli osa üldjoontes säilunud.

I Mõningaid jooni kommunistliku
Partei ideoloogiast.

Mõiste vabadusest puudub Nõukogude Liidus. Nagu iga inimene Nõukogude Liidus ja sellele allutatud maades on sunnitud elama seal ega saa sealt vabalt lahkuda - Belini müür on kõige kujumaks näiteks selle kohta -, nii ei saa seal inimesed vabalt areneda ega oma võimeid ja kalduvusi arendada nii, nagu see on Lääne maailmas haridustöö endastmõistetavaks sihiasetuseks kujunenud. Nõukogude Liidus on kindlaks määratud iga inimese sisemine olemus, tema hoiak ja mentaliteet, tema arusaamised olukordadest ja elust seespool ja väljaspool Nõukogude Liitu enne ja nüüd. Kogu tema sisemine "mina", tema vahekorrad oma ühiskonnaga, tema elu eesmärk on juba valmis kujundatud kommunistliku Partei ideoloogias. See on Nõukogude Liidu Konstitutsioonis kirja pandud ja õppe- ja käsiraamatuna kõigile Nõukogude Liidu 10. (Balti riikides 11.) klassi õpilastele serveeritud (A.Lasin "NSV Liidu Konstitutsioon", Tallinn 1961). Nõukogude Liidu konstitutsioonis esitatud tõesed on niisama nagu kindlaks kujunenud valemid matemaatikas, millede üle ei ole enam midagi arutada, mida on tarvis ainult kätte õppida ja nende kohaselt kogu eluaeg elada ja tegutseda. Umbes nii nagu 2×2 on 4.

Kui võimalikest läänelistest mõjudest Nõukogude Eesti kooli- ja haridustöös on päevakorda võetud, siis minu arvates oleks just vaja pilku heita Kommunistliku Partei nendesse peatükkidesse, mis käsitlevad inimese sisemist olemust ja tema kohta ja ülesannet ühiskonnas. Nende põhjal on meil hõlpsam Nõukogude Liidu kooli- ja haridustöö sihiasetust lahti mõtestada ja kooli kasvatuslikke eesmärke selgitada. Võibolla selgub siis ehk meile kuipalju ja kus on võimalusi läänelistele mõjudele Nõukogude Eestis ja teistes Balti riikides. Kui allpool on juttu Nõukogude Liidu konstitutsioonist, siis on see täpselt samasuguses sõnastuses kehtiv ka kõigi Balti riikide kohta. Alljärgnevad tsitaadid on eelpool-märgitud õpperaamatust võetud.

Eraomandi mõiste Nõukogude Liidus on väga kitsale alale surutud. Suuremale osale vene rahvale see tähendab seljariideid, natuke vana-
nenud ja poollagunenud mööblit ja äärmiselt kasinal määral majapida-
misriistu. Sissetulek võimaldab vaevalise eksistentsi peost suhu
ja päevast päeva. Kõik, vabrikud, tehased, maa, tööriistad ja kogu
toodang vabrikuist ja maast kuulub riigile, s.o. rahvale. See on
rahva omand. Mis on siis inimese elu eesmärgiks Kommunistliku Partei
ideoloogia järele? "Töö sotsialismi ajastul pole mitte ainult iga
töövõimelise kodaniku kohustuseks ja auasjaks, vaid on ka tema Nõu-
kogude Liidu Konstitutsioonis fikseeritud õiguseks. Sotsialismi tin-
gimustes jaotatakse materjaalseid hüvesid töö järgi, sõltuvalt selle
hulgast ja kvaliteedist. "Nõukogude Liidus teostatakse sotsialismi
põhimõtet: "igäühelt tema võimete kohaselt, igäühele tema töö järgi".
(Nõukogude Liidu Konstitutsiooni 12. paragrahv). Samas paragrahvis
esineb veel tuntud lause: "Kes tööd ei tee, ei pea ka sööma."

Nii vaimse kui ka kehalise töö tegijate töötasud on Nõukogude
Liidus väga madalad. See on üldiselt tuntud tõsiasi. Seega omab
seal väga vähest tähtsust inimese töötamise motive - parema tasu
saamine kui paremini, kiiremini ja tulemusterikkamalt töötada. See
on ju iga inimese töö ja tegutsemise olulisemaks motiiviks. Missu-
guse motiiviga asendatakse see Nõukogude Liidus?

"Töös, töösse suhtumises avalduvad kõige selgemini inimese,
sotsialistliku ühiskonna kodaniku kõige paremad omadused. Nõukogude
valitsus autasustab tootmistöö eesrindlasi Nõukogude Liidu ordenite
ja medalitega, eriti silmapaistnud töötajatele aga antakse sotsia-
listliku töö kangelase nimetus". Ja ajavahemikus 1946-1947 olevat
autasustatud ordenite ja medalitega 2.160.000 inimest ja sotsialist-
liku töö kangelase nimetus olevat antud samas ajavahemikus 7200 ini-
mesele. Ja Nõukogude Liidus on üle 200 miljoni inimese.

Ordenite ja medalite jaotamisest üksi ei piisa. Inimeste suu-
remaile pingutustele piitsutamiseks tuleb kasutada veel teisi meeto-
deid ja abinõusid.

"Töö enda ja töösuhete uus ühiskondlik olemus sotsialismi ajastul loob tingimused töötajate initsiatiivi arendamiseks, mis avaldub kõige eredamalt sotsialistlikus võistluses. Sotsialistlik võistlus on võimalik ainult seal, kus töötajad on oma saatuse peremehed, kus nad töötavad mitte ekspluataatoritele, vaid enestele, oma ühiskonnale. Kapitalismi vastiku kiskja seaduse - inimene on inimesele hunt - asemel kehtib sotsialistlikus võistluses humaanne põhimõte - eesrindlaste abi mahajäänule üldise töusu nimel".

Ja me võime iga päev ka Nõukogude Eesti ajakirjandusest lugeda ja raadiost kuulda suurtest töösaavutustest ja võitudest sotsialistliku töövõistluste raamides ja aina uutest üleskutsetest uutele pingutustele. Nii voogab see üle kogu Nõukogude Liidu mõjusfääri päevast päeva ja aastast aastasse.

Nagu juba eelpool oli märgitud, on kõik tootmisvahendid ja -saadused sotsialistlik omand, see kuulub kogu rahvale, s.o. nõukogude töötajale. "Sotsialistlik omand on sotsialistliku korra püha ja puutumatu ahs, kodumaa rikkuse ja võimsuse allikas, töötajate jõuka ja kultuurse elu allikas. Ta määrab inimestevahelised suhted tootmisprotsessis kui seltsimeheliku koostöö ja vastastikuse abistamise suhted, loob meie riigis kõigi rahvamajandusharude ja kultuuri plaanipärase arendamise võimaluse, teeb võimatuks kriisid ja tööpuuduse, inimese teise inimese poolt ekspluateerimise".

Aga me teame Nõukogude Vene(ja muidugi ka N.Eesti) oma allikate järele kuidas "sotsialistliku korra püha ja puutumatu alusega ümber käiakse. Vaevalt leidub kuski maailmas teist maad, kus võõra omandi (ühiskondliku või isikliku) raiskamist või kõrvaldamist esineb rohkem kui Nõukogude Venes ja selle mõjusfääris. Seda laadi kuritegevust ei suuda pidurdada ka rängim karistus - surmanuhtlus-, mida seal kasutatakse viimasel ajal üsna ohtrasti.

Nõukogude Liit on vaba maa - seda väidet korrutatatakse sealt kandist iga päev. "Nõukogude Liidu Konstitutsiooniga on välja kuulutatud ja garanteeritakse kodanike südametunnistuse vabadust. See

tähendab, et Nõukogude riik annab igale isikule õiguse ükskõik missugust usku tunnistada, samuti nagu ta annab igale kodanikule-ateistile, s.o. mitte mingisugust religiooni tunnistavale isikule, töötajate ühiskondlikele organisatsioonidele õiguse usuvastase propaganda tegemiseks." Ja edasi: "Ususelt - side siseellu riigiorganid vahele ei sega, samuti nagu ka kirik ei või riigi poliitilisse tegevusse vahele segada. Kirik ei või ka koolide töösse vahele segada, ta ei tohi kasvava põlvkonna õpetamisele ja kasvatamisele mõju avaldada. Teaduslik-materialistlik maailmavaade mõtestab lahti religiooni klassiolemuse, näitab selle reaktsioonilist osa ühiskonna elus, mille tõttu töötajate kommunistlik teadvus ei või religioossete vaa-detega, ükskõik missuguse usukultusega leppida. Koolide, kultuurhariduslike asutuste, samuti ka töötajate ühiskondlike organisatsioonide abil teeb Nõukogude riik süstemaatilist teaduslik-ateistlikku propagandat. Sel alal seisavad iga teadliku kodaniku, iga noormehe ja neiu ülesanded selles, et teha järjekindlat, aktiivset usuvastast propagandat, võidelda üksikute inimeste teadvuses esinevate religioossete igandite vastu."

Selles tsitaadis kerkib meie silmade ette alus, millele on kogu usuvastane kasvatustöö Nõukogude koolis rajatud. Selle juurde tuleb veel hiljem.

Elu Nõukogude Liidus on ju nüüd hea ja õnnelik. Nõukogude Liit on kõigil elualadel tohutuid edusamme saavutanud. Praegust õnnelikku olukorda ja kättevõidetud suuri saavutusi tuleb ju millegagi võrrelda ja mõõta, et edumaad oleks võimalik eriti silmapaistvalt esile tõsta. Võrdluse sihitlusi on kaks: oma minevik ja võõraste olevik. Enne nõukogude korra kehtestamist oli kõik väga halb. Võtame kas või kultuuriala Venemaal:

"Revolutsioonieelsel Venemaal oli 76 protsenti elanikkonnast kirjaoskamata. Ametlikel andmeil õppis 1914. - 1915. aastal kogu Venemaal ainult 9,6 miljonit inimest, nendest 8,6 miljonit algkoolis. See moodustab kõigest ühe viiendiku alaealiste arvust, kes oleksid pidanud

õppima." Neli viiendikku noorest põlvkonnast peab Venemaa päris-orjusliku korra tõttu kirjaoskamatuks jääma" - kirjutas Lenin.

Kesk- ja kõrgem kool oli tööliste ja talupoegade lastele peaaegu kättesaamatu. 1914. - 1915. aastal oli Venemaal kõigest 105 kõrgemat õppeasutust, kus õppis 127.400 üliõpilast, peamiselt aadlike, kapitalistide, kaupmeeste ja vaimulike lapsed. Äärmiselt raske oli olukord Venemaa ääremaadel, kus kirjaoskamatus mittevene rahvuste hulgas ulatus 90-98 protsendini, kusjuures naised olid peaaegu täielikult kirjaoskamatud."

Niisama halb on olukord tänapäevalgi väljaspool Nõukogude Liitu. "Tänapäeva kapitalistlikes riikides kuulub haridus kodanlusele. Isegi seal, kus seadusega on üldine algharidus välja kuulutatud, ei saa suur osa elanikkonnast algharidust. Kõrgema hariduse omandamine läheb enamikus kapitalistlikes riikides niivõrd kalliks, et see on töörahvale praktiliselt kättesaamatu. Näiteks Ameerika Ühendriikides läheb kõrgema hariduse omandamine maksma kuni 7500 dollarit aastas, samal ajal kui miljonid ameerika perekonnad teenivad vähem kui 2000 dollarit aastas. Kirjaoskamatu on sellistes maades nagu Ameerika Ühendriigid, Inglismaa, Prantsusmaa, kuni 10 protsenti elanikkonnast. Kirjaoskamatuks jääb valdav enamus koloniaal- ja sõltuvate maade elanikkonnast".

Selliste võltsitud andmete esitamisega tahetakse inimeste tead- vusse naelutada pilte äärmiselt halvast hariduse korraldamisest ja selle kättesaamatusest teistest maadest. Aga ka töörahva olukord pole sugugi parem. Sadadest näidetest sellelt alalt olgu siinkohal esitatud üks.

"Uusimate kapitalistlikkude konveieritöö süsteemide rakendamise tule- museks on tööliste ekspluateerimise koletuslik tugevnemine, töölist sunnitakse tegema tohutul hulgal väsitavaid, ühesuguseid tehnilisi pisivõtteid. Näitena mõnedes Lääne-Euroopa tehastes on spetsiaalsed seadeldised, mis sunnivad töölisi konveieri kiiretempole järele jõudma. Tööliste kurnamine on võtnud sellise ulatuse, et paljudes

-27- KASVATUSTÖÖ

tehastes on loodud "hapnikukambriid": nendes viibivad nõrkenud töölised teatud aja, et hapnikku sisse hingata ja toibuda. Selline on tüüpiline töölise töö organiseerimine kapitalistlikus ettevõttes".

Ehk jätkub neist näiteist, sest lugupeetud kuulajad on veel rohkem taolisi näiteid lugenud ja kuulnud. Nende varal võime saada käsituse sellest, missugune peab olema nõukogude inimene.

"Nõukogude inimene, kes on kasvatatud patriotismi vaimus, paistis ja paistab silma oma ustavusega kommunismi ideedele. leppimatusega kommunismi vaenlaste vastu, ühiskondliku kohuse kõrge teadlikkusega, aktiivse osavõtuga ühisest tööst kodumaa heaks".

Sellisena on fikseeritud nõukogude inimene Nõukogude Liidu koolidele määratud käsiraamatu järele. See käsiraamat esitab vastuvaidlematuid tõdesid, nagu iga teise õppeaine õpik.

Kasvatuse sihiasetus Nõukogude Eesti koolisüsteemis.

Eelpool esitatud näited olid, nagu varem oli juba märgitud, selleks, et paremini mõista kasvatuse sihiasetust Nõukogude Eesti koolisüsteemis. Sihiasetus Nõukogude Eesti koolisüsteemis (ja muidugi ka teistes Balti riikides) ühtub sihiasetusega Nõukogude Vene koolisüsteemis.

Nõukogude Eesti kogu koolisüsteemi kasvatustöö aluseks ja lähtekohaks on Nõukogude Vene konstitutsioon. See kajastub õppekavades, õpikuis ja pedagoogilises ajakirjanduses ja kirjanduses. Eesmärgiks on nõukogude inimese kujundamine sellisena nagu see oli eelpool märgitud. Kasvatustöö sihiasetuses on see püütud mahutada üldmõistesse "kommunistlik kasvatus". Kommunistliku kasvatuse teenistusse on haaratud kõik õppeained, mida käsitellakse algkooli esimestest klassidest ülikoolideni, klassijuhataja tunnid kaasa arvatud. Selle kohta tõin ma mõningaid näiteid juba teoses "Acta Baltica" (1960/61). Siinkohal esitaksin veel mõningaid lisandusi õppeprogrammidest, õpikuist ja pedagoogilisest ajakirjandusest.

"Keelel on määratu suur tähtsus laste kommunistlikul kasvatamisel"

(Algkooli programmist 1959/60. õppeaastaks, lk. 5) "Kodulugu annab järelikult meile kätte võtme nõukogude patriotismi ja materialistliku maailmavaate kasvatamiseks konkreetse ja lapsepärase materjali alusel"(samal lk. 52). "Koduloo õpetamise eesmärgiks on kommunistliku kasvatuse teostamine sel teel, et õpilastesse sisendatakse oma kodukoha ja selle kaudu kogu Nõukogude Kodumaa vastu" (samal, lk. 62). Puhtpedagoogilisest seisukohast on viimane kõne täielik nonsens. "Nõukogude pedagoogika vaatleb kehalist kasvatust koolis kui üht osa üldisest kommunistlikust kasvatusest"(samal, lk. 83). "Kommunistliku kasvatuse eesmärgid ja ülesanded määravad ka joonistamise kui õppeaine seisukoha nõukogude koolis. Vastavalt sellele peab joonistamine kaasa aitama õpilase kui kommunistliku ühiskonna tulevase liikme igakülgseks arenguks. Joonistamine on üks neid õppeaineid, mis aitab edukalt teostada õpilaste polütehnilist kasvatust"(samal, lk. 124). Polütehniline kasvatus on kogu Nõukogude Liidus suureks lööksõnaks saanud. "Õpetuses tuleb taotleda, et õpilased kasvaksid kommunistliku ideelisuse ja moraali ja rahvaste sõpruse vaimus, et nad õpiksid armastama meie sotsialistlikku kodumaad, õigesti mõistaksid meie püüdlusi kommunistlikus ülesehitustöös ja oleksid uhked meie saavutustele. Eesti keele õpetamisel rakendatav kodulooline printsip aitab rajada kindla aluse õpilaste materialistliku maailmavaate kujundamisele". (Algkooli programmid 1961/62. õppeaastaks, lk. 4).

Kodulugu on saanud uutes õppeprogrammides veel suurema tähtsuse kommunistliku kasvatuse teostamisel. Nagu juba eelpool esitatud tsitaadist nähtus, on nimelt haaratud kinni põhimõttest, et koduloo kaudu võiks olla võimalik lapsi kasvatada suure Nõukogude kodumaa armastamisele: "Õppe-kasvatustöö plaanipärase organiseerimisega hakkab peagi esialgne kitsas kodutunnetus avarduma kodumaatunnetamiseks (sõrendus"õppeprogrammis). See aga ongi kõige õigem ja ökonoomsem tee, mis viib teadliku ja hingestatud patriotismi sünnile - sügava lugupidamise ja armatuse tekkimisele meie suure Nõukogude Kodumaa vastu". Ja lõpuks: "Järelikult ehitabki kodulugu selle loomuliku

aluse, millele rajatakse nõukogude patriotismi ja proletaarse internatsionalismi vaimus teostatav kasvatustöö"(samas, lk. 61). Pedagoogilisest seisukohast on see täielik nonsens.

Koduloo õppekavast olgu esitatud näide 2. klassi II poolaasta kavast. "25. Punaarmee loomine. V.I. Lenini poolt. Suure Isamaasõja kangelas. Nõukogude armee on rahuararmee ja selles teenimine on iga noormehe aukohus. Kohtumisi võitletega"(samas, lk. 81).

Ajaloole on omistatud eriliselt rohkesti tähelepanu kommunistliku kasvatuse seisukohalt, korrates samu eesmärke, milledest oli juttu eespool. Juurde on lisatud, et ajaloo kursusega taotletakse õpilaste kasvatamist "ateistlike veendumuste vaimus" (lk. 89). Ajalugu õpetatakse algkooli 4. klassis esimest aastat. Nim. klassikursuse lõppkokkuvõtte kohta on öeldud:

"Kursus lõpeb pilguga meie suurepärasesse tulevikku, mille eest võitleb kogu nõukogude rahvas Kommunistliku Partei juhtimisel. Õpetaja toob esile meie teaduse ja majanduse suured saavutused, näitab konkreetsete faktide najal rahva heaolu pidevat kasvu ja kasvatab sel teel uhkust ja lugupidamist suure Nõukogude kodumaa vastu(samas lk. 91).

Selle tsitaadi puhul tuleks meenutada, et käesoleval juhul on tegemist 11-aastaste lastega.

Loodusteaduslike õppeainete käsitlemine on peale üldise kommunistliku kasvatuse rakendatud eriliselt veel ateistliku ja materialistliku maailmavaate kasvatamisele, millele ma juba vihjasin ka oma kirjutises "Acta Balticas".

Õppepäevade kõrval oleks vahest põhjust pilku heita ka õppe-
raamatuisse, milledes ju on õppekavades esitatud põhimõtted ja nõudmised teostatud. Ajapuuduse tõttu on mul võimalik ainult mõningaid ääremärkusi teha.

Lugemikud eesti keele ja kirjanduse õppimiseks on selle küsimuse valgustamiseks kõige esinduslikumad.

Nõukogude Liidu Konstitutsioonis on ju öeldud - ja seda kuulsime lühidalt ka eespool-, et olevik on nõukogude rahvaile ilus ja

EESTI RAHVAMÕISTAMISE KÕRGEKOOL
MÕISTAMISE KÕRGEKOOL

õnnelik, minevik oli halb. Vene rahvale olid halvad tsaar, mõisnikud ja vene papid. Need rõhusid, piinasid ja hoidsid pimeduses Vene rahvast. Eestis olid sakslased, mõisnikud ja kirikuõpetajad need, kes eesti rahvast on rõhunud ja orjastanud. Iseseisvuse ajal oli eesti kodanlus (kulaklus kaasa arvatud) rahvarõhujaks. Keegi ei tohi praegu Nõukogude Eestis kõnelda ega kirjutada ~~e~~ iseseisvast Eestist või Eesti iseseisvusest, vaid ainult "kodanluse ajast".

Eesti ärkamisaegset kirjandust selgitatakse luuletustega, mis on kustki arhiivist leitud ja millel ei ole vähimatki väärtust. Näitena olgu esitatud Jakob Tamme luuletus "Taganege". Kõik, mis käsitleb minevikku, on sünge, räpane ja täis vaesust. Iseseisvusaegsest kirjandusest esitatakse elu varjukülgi ja pahesid käsitlevaid teoseid või nende osi, mis on enamasti pealegi naturalistlikus stiilis kirjutatud. Noortele on need täiesti ebakohased, kuid sobivad nõukogude kooli sihiasetusse. Kõige tooremaks lugemispalaks, millel pole minu arvates vastet ühegi maa kooli lugemisraamatus, on Johannes Lauristini (Juhan Madariku) "Riigikukutajad", mis on avaldatud E. Leibak'u koostatud "Eesti Kirjanduses". Lugemik X klassile (Tallinn, 1955).

Loodusloo ja maateaduse kaudu õpetatakse lastele kui rikas, võimas ja suur on Nõukogude Liit. Rikkust, võimsust ja suurust kroonib Nõukogude Liidu eesrindlikkus kõigil võimalikel aladel. Midagi taolist ei leidu mujal maailmas.

Eelpool vihjasin juba tähtsusele, mis on ajaloole Nõukogude Eesti kooliprogrammides omistatud. Selle illustratsiooniks olgu toodud üks näide õpikust "Eesti NSV ajalugu", õpik IX-XI klassile, Tallinn, 1959, lk. 165, kus käsitletakse Eesti Vabadussõja algusperioodi 1919.a. jaanuaris ja veebruaris: "Eesti oli uuesti interventide ja valgekaartlaste võimu all, kes alustasid massilist valget terrorit eesti töörahva vastu. Ainuüksi Tapal hukati umbes 300 punaarmee-last ja Nõukogude aktivisti. Narvas tapsid Soome palgasõdurid inimesi vaid sellepärast, et neil oli töölise välimus". Ja Saaremaa mäs-

su mahasurumise kohta 1919.a. veebruaris öeldakse samas järgmist: "Ülestõusnute jõud purustati ja algas metsik karistustegevus. Langes üle 300 Saaremaa töörahva poja ja tütre. Metsikult hukati üks ülestõusu juhte Aleksander Koit. Hukati ka ülestõusust osavõtnud naiskangelane Maria Ellam. Muhu noormehel Aleksander Tihul, kes karistussalga küsimusele vastas: "Teile, verekoertele, ei ütle ma midagi", murti käe- ja jalaluud katki, torgati silmad välja ja purustati lõpuks selgroog. Ligi sajale inimesele, nende hulgas mitmele naisele, anti häbistavat ihunuhtlust". Kuidas olukord tõeliselt oli, selle kohta ei ole õpikus mingit küsimuse võimalust.

Lugupeetud kuulajad, eelpool oli ainult mõningaid jooni Nõukogude Eesti koolisüsteemi sihiasetusest ja selle teostamisest esitatud. Sellele täienduseks pälvivad veel tähelepanu kaks asja: noortep organisatsioonid ja võõrkeelte õpetus Nõukogude Eesti koolisüsteemi raamides.

Lugupeetud kuulajaile on muidugi hästi tuntud määratu suur tähtsus, mis on Nõukogude Liidus pioneeride ja kommunistlike noorte organisatsioonidele omistatud. Need on ülalt poolt juhitud, tohutute aineliste resurssidega varustatud ja selle juhtkond on ülalt tipust kuni kõige väiksemani Kommunistliku Partei poolt määratav. Nende tegevuskavagi kuni pisema üksikasjani koostatakse ja kinnitatakse kõrgemalt poolt. Nendesse organisatsioonidesse on aga tarvis liikmeid. Pioneeridega on asi lihtsam: (7.-14. eluaastani). Kõik X õpilased loetakse mõne agara õpetaja (tavaliselt klassijuhataja) poolt tervete klasside kaupa liikmeks astunuiks - ja asi on korras. Raskem on juba kommunistliku noorsoo ühingusse liikmete värbamisega, sest ühingu põhimääruse järele on sinna astumine vabatahtlik ja peab toimuma õpilase kirjaliku avalduse põhjal. Organisatsiooni käsutuses on suur palgaline juhtkond ja neile on tarvis liikmeid, palju liikmeid. Ja 1944. aastal algas eesti noorte hingede pärast äge võitlus, mille küüsis ja püünistes vaevleb veel praegu kogu Eesti noorsugu. Noorte värbamine kommunistlike noorte ühinguisse

toimub igasuguste meelituste ja salakavalate võtete abil. Kuidas mõjutada õpilasi Kommunistliku Partei ideoloogia põhimõtetele vastavas suunas ja neid ühinguisse tõmmata - selle ümber käib lakkamatu arutlus aastast aastasse ajakirjanduses, pedagoogilistes väljaandeks ja õpetajate koosolekuil. Sellesse järjest voogavasse arutluste lainesse saame täna heita vaid õige väikese pilgu ühe tüüpilise kirjutise "Kogemusi klassikollektiivi kasvatamisel" (Nõukogude kool", 1962, lk. 375) kaudu. Selles seisab muu seas: "Huvitav oli seltsimees Randrüüdi loeng usu olemusest. Vahetasime selle üle pärast mõtteid. Puudutasime ka küsimust, miks üks meie kooli õpilastest suvel leeris oli käinud. Küsisin: "Kas ta on veendunud usklik?" "Oh ei", oli vastus. Oli ta teguviis siis aus, kui ta läks sinna ainult uudishimust või uue ülikonna pärast? Oli tal mehine iseloom, kui ta järele andis kodusele survele? Oli see haritud inimesele kohane? Leidsime siin kõik ühise ja õige keele." Missugune see "ühine ja õige keel" oli - selles ei ole mingit kahtlust. Uskliku inimese tundeid ei tohi solvata - nii seisab Konstitutsioonis, kuid siin tehti ühe käeliigutusega kõnesolev kooliõpilane mitteusklikuks ja teda võidi nimepidi ja avalikult õpetaja poolt mõnistada ja naeruvääristada! Nagu ma juba "Acta Balticas" märkisin, tehakse praegu Nõukogude Eestis õpetajate koosolekuil otse nimeliselt teatud koolide õpetajaile raskeid etteheiteid selle pärast, et nende õpilasi on nähtud kirikus jumalateenistustel.

Noori püütakse mõjutada heaga ja ka kurjaga, hirmutamistega ja terroriseerimistega, kuidas see toimub? Selle kohta võiksime ehk väikese ettekujutuse saada ja ühtlasi ka natuke aimu kommunistliku noorsooühingu töömenetlusest üldse, sest see toimub enamasti sama mustri järele. "Me soovitasime komsomoliorganisatsioonile kõikides komsomoligruppides pidada lahtine koosolek teemal: "Kuidas täidame kommunismiehitaja moraalikoodeksi nõudeid". Samaaegselt juhendasime klassijuhatajaid selles, kuidas abistada õpilasi koosoleku korraldamisel. Toon näite, kuidas valmistus selleks koosolekuks 11-c klassi

komsomoligrupp, kus klassijuhatajaks on allakirjutanu. Kõigepealt vestlesin õpilastega uue inimese kasvatamisest seoses kommunismi ehitamise ülesannetega. Seejärel tutvus iga õpilane iseseisvalt programmi vastava osaga ja kirjutas selle alusel lühikese iseloomustuse iga oma klassikaaslase kohta (minu sõrendus, H.R.). Nende iseloomustuste põhjal koostas klassi komsomoliaktiiv omakorda kõikide õpilaste iseloomustuste projektid. Nende materjalidega tutvus ka õpilane, kellele grupp tegi ülesandeks koostada ettekanne. Nii olid koosoleku ettevalmistamisel tegevad kõik õpilased. Ettekanne oli sisukas, konkreetne, küllalt teravaid küsimusi tõstev. Pearõhk langes nendele moraalikodeksi printsiipidele, milledest oli põhjust rääkida antud klassikollektiivis: Kohusetruu töö ühiskonna hüvanguks, kõrge ühiskondlik kohusetunne, kollektiivsustunne. Elavaks kujunes ka iseloomustuste arutamine. Nii mõnigi õpilane hakkas ennast nüüd nägema enesekriitilisemalt kui seni. Sirvisin hiljuti komsomoligrupi päevikut ja leidsin sealt ka mainitud koosoleku kirjelduse. See lõppes sõnadega: "Igaüks meist lahkus koosolekult erutatuna ja me mõtlesime kõik tõsiselt sellele, kuidas ennast parandada, kuidas saada tõelisteks kommunismiehitajateks". ("Nõukogude kool", 1962 lk. 191).

Millest olid need Pärnu 1. keskkooli 11. klassi õpilased (18.-19.-aastased noored) erutatud? Need olid Partei valvsa silma terava luubi alla võetud ja neile oli näkku öeldud, mida Partei silm seal nägi.

Kui rääkida Nõukogude Eesti koolisüsteemi kasvatusesihiasetusest, siis ei saa mööduda kommunistlikust noorsooühingust, sest see kuulub orgaanilise osana kogu koolisüsteemi. Lääne maailmal ei ole tihti aimugi missuguse raske surve all ägab praegu meie noorsugu kodumaal.

Ja lõpuks veel oma ettekande viimases osas puudutaksin võõrkeelte osa Nõukogude Eesti koolisüsteemis. Nagu juba "Acta Balticas" lühidalt märkisin, esines Eestis võõrkeelte õpetuse korraldamisel roh-

kesti segadusi. Nüüd on olukord enam-vähem stabiliseerunud ja võõrkeelte õpetus algab normaalselt 5. õppeaastast. Võõrkeelte õpetamise ulatus on ometi üsna piiratud, nooremal astmel 3 nädala tunniga ja saab ainult ühte võõrkeelt (inglise, saksa või prantsuse) õppida. Ka valikuvabadus on väiksemais koolides piiratud. Muudugi seisab ka võõrkeele õpetus kommunistliku kasvatus teenistuses. Nõukogude Venes algas aga juba 1948/49 õppeaastast alates uus suund võõrkeelte õpetuse sihiasetusel: teatud võõrkeele täielik omandamine täieliku keskkooli kursuse ulatuses. Selle eesmärgi saavutamiseks alustati teatud koolides võõrkeele õpetamisega juba alates 2. õppeaastast 4 nädalatunniga, hiljem suurendades seda 6 tunnile nädalas. Sellega rööbiti alustatakse 6. õppeaastast alates ka mõnede õppeainete õpetamist selles võõrkeeles. Sellise sihiasetuse eesmärgiks on mitte filoloogide ettevalmistamine, vaid anda abivahend tehnilise ala spetsialistidele oma alasse süvenemisel mõne võõrkeele kaudu. Nõukogude Liidus võetakse nendesse koolidesse õpilasi valiku põhjal. Õppetöö parema edukuse saavutamiseks jaotatakse klass võõrkeele tundides väiksemaiks rühmadeks, igas 10-12 õpilast. Ka nendes koolides toimub õpilaste poliitilis-ideeline kasvatus kindla plaani kohaselt. See algub näit. Moskva 1. keskkooli 10. klassi inglise tunni külastamisel: "Tunnis andis seltsimees Divinskaia. Grupis oli 9 õpilast. Õpilane loeb ajalehest "Daily Worker" kodus ettevalmistatud päevakajalise poliitilise sisuga artikli. Artikkel kritiseeris Hispaania valitsuse reaktsoonilist poliitikat" (Nõukogude kool", 1962, lk. 292).

Nõukogude Eestis alustati sellise võõrkeele õpetamisviisiga üsna piiratud ulatuses 1960/61. õppeaastal 1. õppeaasta teisest poolaastast alates. Tung sellistesse klassidesse on sealt saabunud andmete järele väga suur. Võõrkeeles õpetatavate ~~ain~~ õppeainetena on vastavas määruuses ettenähtud 6. klassis füüsiline geograafia, 8. klassis välisriikide majandusgeograafia ja 9.-11. klassis uus ja kõige uuem ajalugu.

See on kui tilk vett kuumale kivile.

Nälg võõrkeelte oskuse omandamise järele on väga suur. Kool annab selleks vähe võimalusi. Seda püütakse teha omal käel. Rohkesti õpitakse ka rootsi ja soome keelt. Rootsi kirjaniku Selma Lagerlöfi 100-aastase sünnitähtpäeva puhul (20.11.1958) Tartus korraldatud juubeliaktusel esinesid noored üliõpilased sulaselges rootsi keeles. Soome üliõpilasi on Tallinna ja Tartu teostatud õppereisudel üllatanud eesti noorte üliõpilaste hea soome keele oskus.

Kas siin ei peitu üks tee Lääne mõjude tungimiseks läbi raud-eesriide ka Eestisse ja teistesse Balti riikidesse?

BESTI PEDAGOOGIKA
ARHIIVMUSEUM
FOND K 13263
PK 10